

Rannsóknastofnun Háskólans á Akureyri

Sólborg, 600 Akureyri

Sími 463-0900, Fax 463-0999

***Staða háskólamenntunar
á Austurlandi***

***-- Könnun meðal forstöðumanna fyrirtækja,
ríkisstofnana og sveitarfélaga --***

**Úttekt fyrir Háskólanefnd
Sambands sveitarfélaga á Austurlandi**

Nóvember 1997

INNGANGUR

Skýrsla þessi greinir frá niðurstöðum könnunar um stöðu háskólamenntunar í atvinnulífi á Austurlandi. Könnunin tók til ýmissa þátta í rekstri og starfsemi fyrirtækja í austurlandskjördæmi, auk viðhorfa stjórnenda til þarfa fyrir háskólamenntun, framboð af slíkri þekkingu o. fl. Könnunin var gerð að frumkvæði HÁSKA-nefndar (undirbúningsnefndar SSA um nám á háskólastigi á Austurlandi), en Rannsóknarstofnun Háskólans á Akureyri (RHA) annaðist framkvæmd hennar. Dr. Ingi Rúnar Eðvarðsson, lektor, hafði yfirumsjón með könnuninni, en starfsmenn RHA, þeir Þröstur Óskarsson sérfræðingur og Trausti Þorsteinsson framkvæmdastjóri, hönnuðu spurningalista, önnuðustu innheimtu þeirra og úrvinnslu ásamt Hjördísi Sigursteinsdóttur, sérfræðingi. Helga Rún Traustadóttir og Sonja Helgadottir hringdu í fyrirtæki til að minna á að skila spurningalistum og önnuðust innslátt gagna. Ingi Rúnar Eðvarðsson vann að túlkun gagna og ritaði lokaskýrslu.

Í skýrslunni er einkum að finna myndræna framsetningu á niðurstöðum. Myndirnar eru flestar skýrar og auðveldar aflestrar, en við þær eru bæði skýringar og túlkanir í texta. Í flestum tilvikum er úrvinnslan einföld, þ.e. rakning á fjölda tilvika og hlutfallsskiptingu, en flóknari útreikninga er að finna í einstökum tilvikum.

KÖNNUNIN

1. Úrtak og heimtur

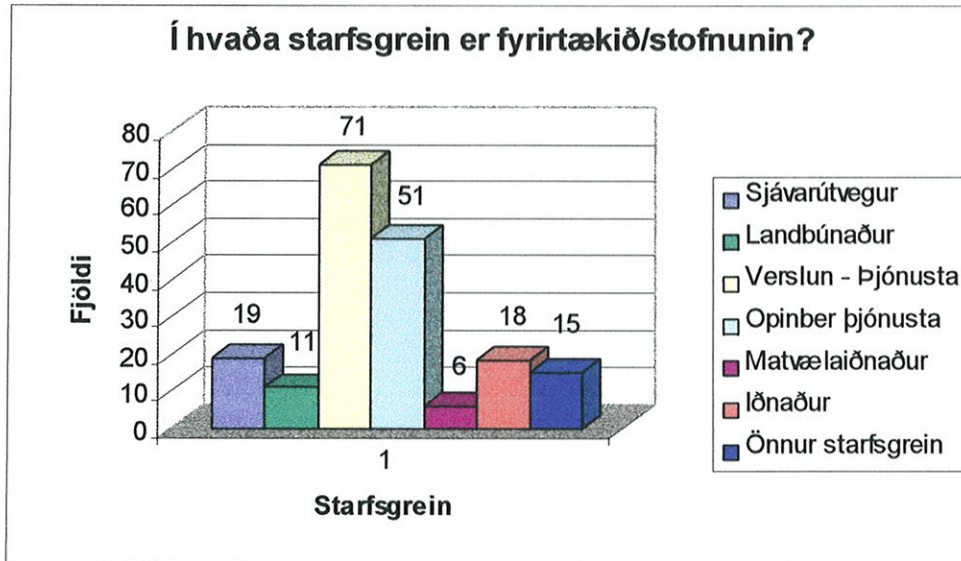
Könnin var framkvæmd á tímabilinu 3. - 31. júlí 1997. Þá voru spurningalistar sendir út og þeim safnað til júliloka. Eftir það tók við úrvinnsla og skýrslugerð.

Könnunin er spurningalistakönnun þar sem fyrirtæki voru valin með slembi-úrtaki úr fyrirtækjaskrá. Alls voru valin 400 fyrirtæki á Austurlandi sem endurspeglu áttu raunverulega dreifingu fyrirtækja á Austurlandi á atvinnugreinar. Að því búnu var Þróunarstofa Atvinnuþróunarfélags Austurlands beðin að yfirfara úrtakið með það í huga að fella burt fyrirtæki sem væru hætt rekstri eða hentuðu ekki í könnunina að öðru leyti. Þannig voru um 60 fyrirtæki felld burt úr úrtakinu og álíka mörgum bætt við að tillögu Þróunarstofunnar. Sendir listar voru 381 en í nokkrum tilvikum var um sama rekstraraðila að ræða eða fyrirtæki hætt rekstri. Endanlegt úrtak var þannig 364 fyrirtæki á Austurlandi.

Alls sendu 132 fyrirtæki inn svör fyrir tiltekinn tíma, en 47 fyrirtæki svöruðu síðar. Svarhlutfallið er þannig 49,18%. Ástæður þess eru einkum tvær. Í fyrsta lagi var könnunin framkvæmd á óhentugum tíma, í júlímánuði, þegar mörg fyrirtæki loka vegna sumarleyfa og því erfitt með öll samskipti. Í öðru lagi vegna þess forms sem valið var við framkvæmd könnunarinnar, þ.e. spurningalistakönnun. Alkunna er að heimtur í spurningalistakönnun er iðulega lægri en í símakönnun, en á hinn bóginn varð að nota spurningalista vegna margra upplýsinga sem spurt var um og ekki eru tiltækar án sérstakrar athugunar, svo sem um veltu fyrirtækja, fjölda faglærðra-/ófaglærðra starfsmanna, kostnað fyrirtækja vegna menntunar o.fl.

Afar mikilvægt að reyna að gera sér grein fyrir því hvort þeir sem svara í könnuninni endurspegli þýðið (heildarfjöld fyrirtækja), eða hvort um skipulagða skekkju geti verið að ræða. Hér er einfaldlega átt við það hvort þeir sem ekki svara hafi ákveðin einkenni sem gætu breytt niðurstöðum könnunarinnar á afgerandi hátt. Fyrsta stigið til að kanna það er að skoða hvaða fyrirtæki sendu inn svör. Af mynd 1 má ráða að 19 sjávarútvegsfyrirtæki (9,95%) hafi svarað, 11 í landbúnaði (5,76%) og 71 í verslun og þjónustu (37,17%). Næst fjölmennasti flokkur

Mynd 1.

fyrirtækja eru í opinberri þjónustu, 51 að tölu (26,70%), 6 í matvælaíðnaði (3,14%), 18 í iðnaði (9,42%) og 15 í öðrum ótilgreindum starfsgreinum (7,85%). Fimm fyrirtæki svöruðu ekki spurningunni um atvinnugrein og fjórtán til viðbótar tilgreindu fleira en eina atvinnugrein. Hér vaknar sú spurning hvort það séu frekar þau fyrirtæki, sem hafi þörf fyrir háskólamenntun, sem hafi sent inn svör? Í því sambandi þarf að bera þau fyrirtæki sem svara saman við atvinnuskiptingu á Austurlandi.

Af töflu 1 má ráða að hlutur landbúnaðarfyrirtækja sem þátt tóku í könnunni er í nokkru samræmi við atvinnuskiptinguna á Austurlandi (hafa ber þó í huga að annars vegar ræðir um fjölda fyrirtækja, hins vegar fjölda ársverka eftir atvinnugreinum). Hins vegar vantar mikið upp á að sjávarútvegsfyrirtæki (fiskveiðar og vinnsla) hafi svarað í hlutfalli við atvinnuskiptingu. Þar vantar um 20% uppá, en nokkru minna ef matvælaíðnaður væri flokkaður með sjávarútvegi (3%) og þess er gætt að flest fiskvinnslufyrirtæki ráða mikinn fjölda starfsfólks að jafnaði. Með það í huga gæti mismunurinn minnkað í 10-15 af hundraði. Hlutfall iðnaðar og byggingastarfsemi er nokkuð gott í könnuninni en hlutur verslunar og þjónustu og opinberrar þjónustu er mun meiri en atvinnuskipting á Austurlandi segir til um. Það á einkum við um verslun og þjónustu, en svarhlutfall slíkra fyrirtækja var 37,17% en ársverk í þeim greinum voru aðeins 21,10% af heildarmannafla árið 1994. Af þessu má ráða að nokkuð vantar upp á að sjávarútvegsfyrirtæki hafi sent spurningalista til RHA, en hlutfallslega fleiri fyrirtæki í þjónustugreinum. Það þýðir að í raun hafi þeirrar tilhneigingar gætt að

þau fyrirtæki, sem hafa háskólamenntað starfsfólk í þjónustu sinni, eða meta mikla þörf fyrir slíka menntun, hafi frekar tekið þátt í könnuninni.

Tafla 1. Skipting ársverka eftir atvinnuvegum á Austurlandi árið 1994.

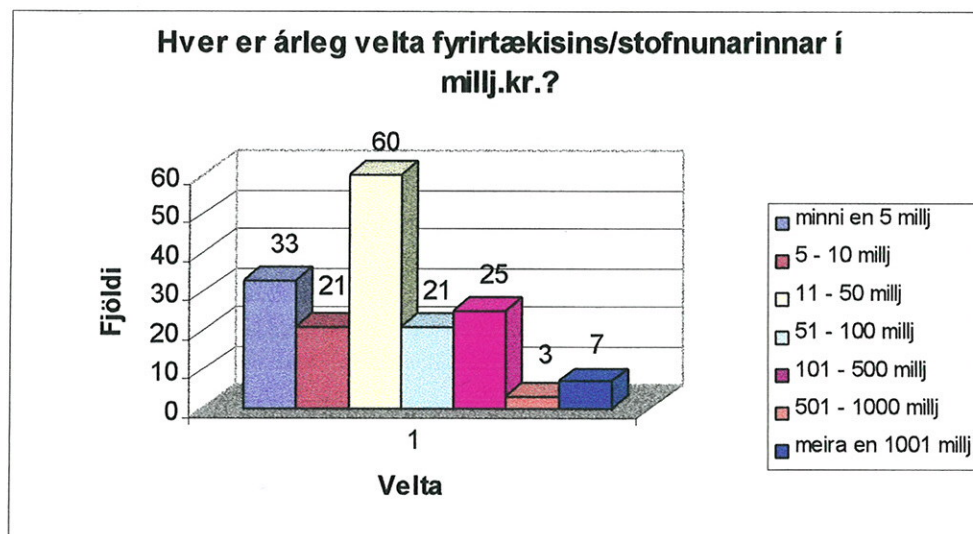
Atvinnuvegur	Ársverk	Hlutfallsskipting
Landbúnaður	572	9,6
Fiskveiðar	746	12,6
Fiskvinnsla	1053	17,7
Iðnaður	427	7,2
Byggingar	465	7,8
Verslun	709	11,9
Samgöngur	319	5,4
Bankar o.fl.	226	3,8
Þjónusta	1421	23,9
-þar af opinber þjónusta	1243	21,0
Samtals	5939	100%

Heimild: Bygðastofnun Akureyri.

2. Skipting eftir veltu og starfsmannafjölda

Eru það einkum minni fyrirtæki eða stærri sem svara í könnuninni? Af mynd 2 sést að það eru einkum fyrirtæki með ársveltu á bilinu 11-50 milljónir sem svara (60 fyrirtæki). Þau fyrirtæki, sem hafa minni en 50 milljóna kr. ársveltu, eru 67% fyrirtækja sem svara könnuninni (9 fyrirtæki gáfu ekki upp veltu). Af því má ráða að það eru

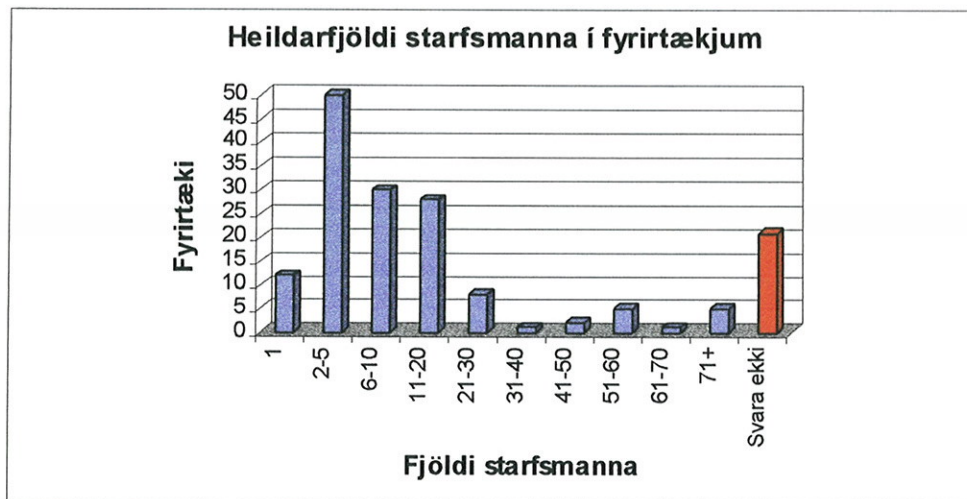
Mynd 2.

frekar minni og meðalstór fyrirtæki sem svarað hafa könnuninni. Á það er hins vegar að líta að smáfyrirtæki eru fleiri á Austurlandi en stærri fyrirtæki og því ættu fyrirtæk-in að endurspegla vel heildarfjölda fyrirtækja.

Önnur leið til að kanna sérkenni fyrirtækja með tilliti til svara þeirra er að kanna heildarfjölda starfsmanna. Þar kemur fram að það eru einkum smáfyrirtæki sem svarað hafa könnuninni (sjá mynd 3). Flest þeirra fyrirtækja sem hafa sent inn spurningalista hafa aðeins 2-5 starfsmenn í þjónustu sinni, eða 50 fyrirtæki. Þau fyrirtæki sem hafa 20 starfsmenn eða færri eru 73,6% af heildarfjölda fyrirtækja.

Mynd 3.

3. Samantekt

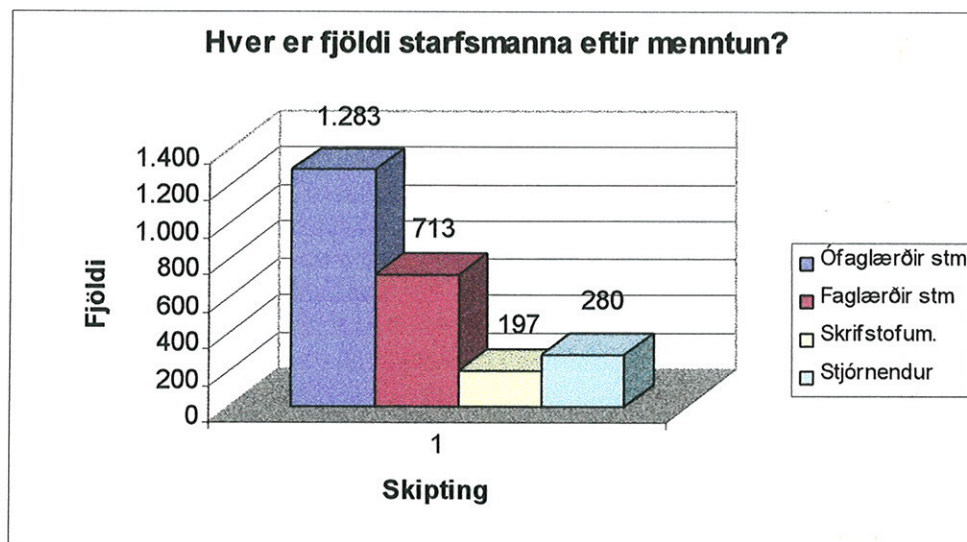
Af því sem að framan greinir má ráða að heimtur í könnuninni eru 49%. Við höfum komist að raun um að þau fyrirtæki sem hafa svarað eru flest í verslun og þjónustu og opinberri þjónustu, en hlutfallslega fæst í sjávarútvegi. Það er nokkurt frávik frá atvinnuskiptingu á Austurlandi. Það gefur nokkra vísbendingu um að fyrirtæki með háskólamenntað starfslíð hafi frekar sent inn spurningalista. Hvað veltu og fjölda starfsmanna varðar er ljóst að mikill meirihluti þeirra fyrirtækja, er þátt tóku í könnuninni, eru smáfyrirtæki og endurspegla vel almenn einkenni fyrirtækja á svæðinu.

HELSTU NIÐURSTÖÐUR

1. Menntun starfsfólks

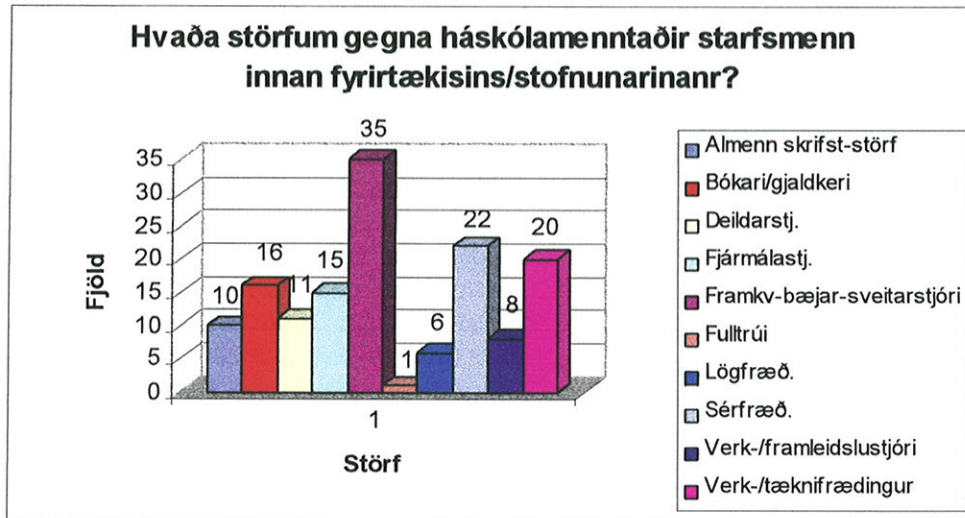
Ófaglærðir starfsmenn eru fjölmennasti hópur starfsmanna í fyrirtækjum á Austurlandi, 52% heildarstarfsliðs (1283 einstaklingar), eins og lesa má af mynd 4. Faglærðir starfsmenn eru 713 (28,8%), skrifstofustarfsmenn 197 (8%) og stjórnendur 280 (11,2%). Það ber enn frekari vott um smæð fyrirtækjanna þar sem stjórnendur (eigendur í flestum tilvikum) eru fleiri en skrifstofustarfsmenn, sem þýðir að í mörgum fyrirtækjum starfa einungis eigandi og almennir starfsmenn.

Mynd 4.

Hlutfall háskólamenntaðra manna eru 13% af heildarstarfsmannfjölda. Þau störf, sem þeir gegna innan fyrirtækjanna, sjást á mynd 5. Flestir gegna þeir stjórnunarstörfum (framkvæmdar-, bæjar- eða sveitarstjórar) eða 35 alls. Sérfræðingar eru næstfjölmennasti hópur háskólamenntaðra manna, 22 alls, verk- og tæknifræðingar koma þar fast á eftir (20 manns). Það að fáir kennarar voru nefndir í hópi háskólamenntaðra starfsmanna á Austurlandi kann að skýrast af því að könnunin var framkvæmd í júlí þegar skólar eru ýmist lokaðir eða lítil starfsemi í gangi.

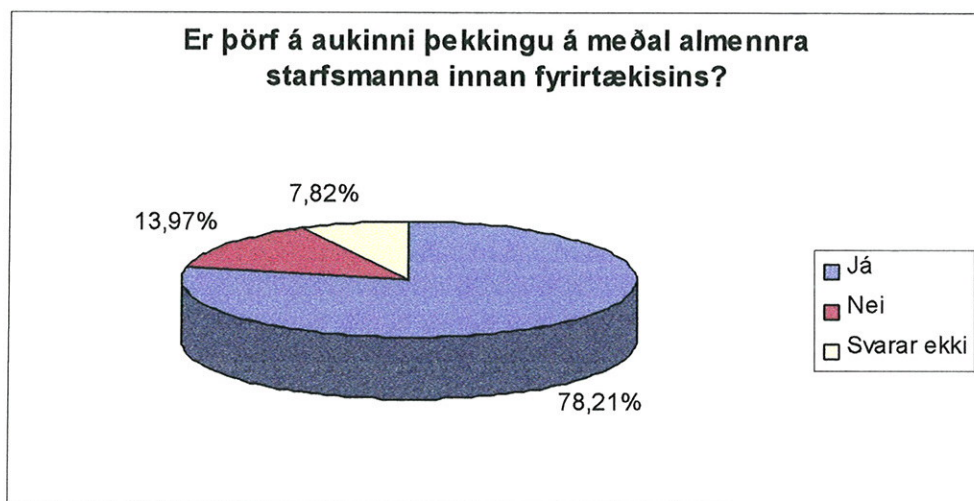
Mynd 5.

2. Þörf fyrir aukna þekkingu

Ein þeirra spurninga er lögð var fyrir forstöðumenn fyrirtækja og stofnana var hvort þörf væri á því að auka þekkingu almennra starfsmanna. Svör þeirra gefur að líta á mynd 6. Af henni má ráða að rúmlega 78 af hundraði forstöðumanna telja að þörf sé á því að auka þekkingu almennra starfsmanna innan fyrirtækja/stofnana. Um 14% þeirra telja ekki vera þörf á því að auka þekkingu almennra starfsmanna og 7,82% svara ekki

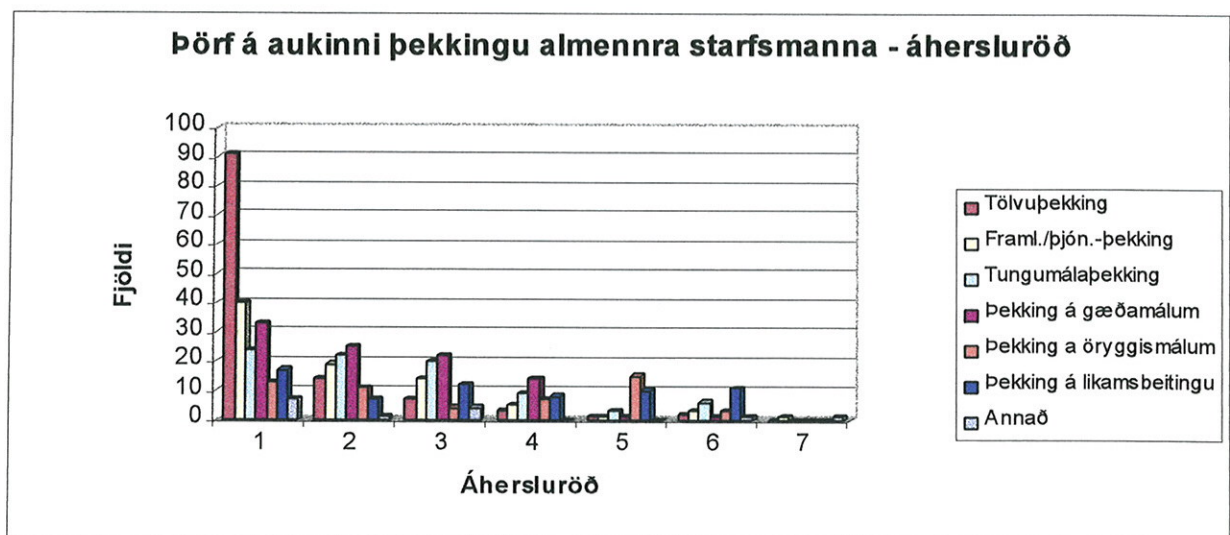
Mynd 6.

spurningunni. Hvaða þekkingu er þá helst ábótavant meðal almennra starfsmanna að mati forstöðumanna? Þar er tölvuþekking mikilvægasta þekkingin. Líðlega 90 forstöðumenn (40,44%) settu hana í fyrsta sæti, en þar á eftir kemur framleiðslu- og þjónustuþekking. Hins vegar setja 47 (26,2%) forstöðumenn þekkingu á gæðamálum í annað og þriðja sæti í forgangs röðuninni. Því næst kemur tungumálaþekking. Þekking á öryggismálum og líkamsbeitingu skipar ekki háan sess í huga forstöðumanna fyrirtækja og stofnana á Austurlandi. Þessar niðurstöður endurspeglar ljóslega sífellt aukna tölvunotkun í atvinnulífi og vaxandi áhuga fyrirtækja fyrir gæðastjórnun.

Mynd 7.

Tafla 2 sýnir þörf fyrir aukna þekkingu almennra starfsmanna skipt eftir starfsgreinum. Hún sýnir að forstöðumenn í öllum starfsgreinum meta þörfina mikla, en þar

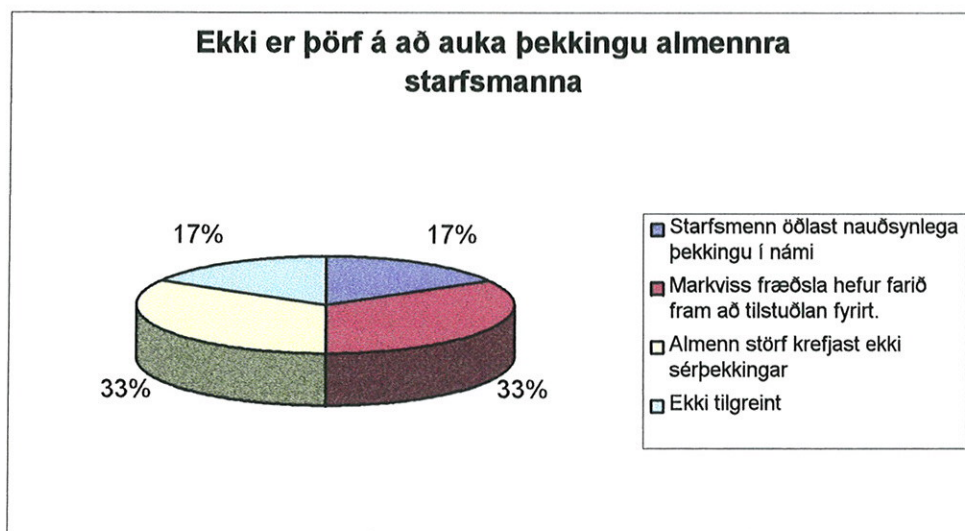
Tafla 2. Er þörf á aukinni þekkingu á meðal almennra starfsmanna?

Starfsgrein	Fjöldi fyrirt.	Svara ekki	Já	Nei
Sjávarútvegur	17	-	12	5
Landbúnaður	6	1	4	1
Verslun/þjónusta	60	5	47	8
Opinber þjónusta	48	3	42	3
Matvælaíðnaður	3	-	2	1
Iðnaður	13	2	9	2
Annað	13	-	10	3
	160	11	126	23

skera verslun- og þjónusta og opinber þjónusta sig úr, því mikill meirihluti forstöðumanna í slíkum fyrirtækjum telur vera þörf á því að auka þekkingu starfsmanna.

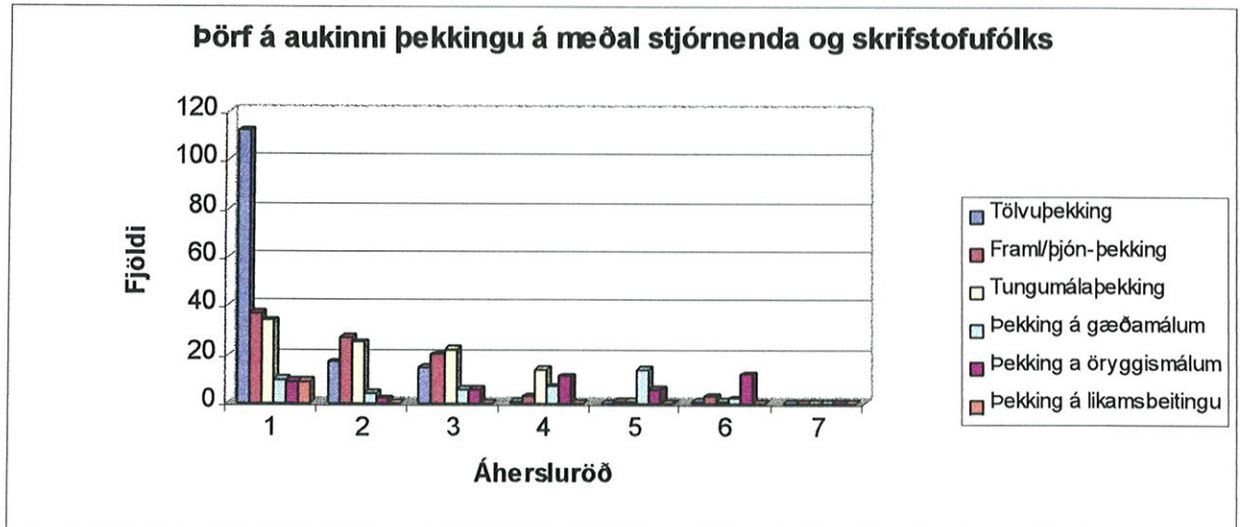
Þeir forstöðumenn, sem töldu að ekki væri þörf á aukinni þekkingu almennra starfsmanna, gáfu upp þær ástæður að almenn störf krefðust ekki sérþekkingar (33% forstöðumanna), að markviss fræðsla hefði farið fram fyrir tilstuðlan fyrirtækisins/stofnunarinnar (33%), að starfsmenn öðluðust nauðsynlega þekkingu í námi (17%) og í 17% tilvika er ekki tilgreind nein ástæða (sjá mynd 8).

Mynd 8.

Svörin voru nokkuð svipuð hvað varðar þörf fyrir aukna þekkingu á meðal stjórnenda og skrifstofufólks fyrirtækja/stofnana. Forstöðumenn töldu í 84,9% tilvika að þörf væri á því að auka þekkingu stjórnenda og skrifstofufólks, en 10,1% þeirra töldu enga þörf fyrir aukna þekkingu og 5,0% svöruðu ekki spurningunni. Enn er það tölvuþekking (62,6%) sem forstöðumenn fyrirtækja/stofnana setja á oddinn hvað aukna þekkingu varðar. Því næst kemur framleiðslu- og þjónustuþekking (35,8%) og tungumálakunnátta með svipað vægi í 1., 2. og 3. sæti. Þar á eftir kemur þekking á gæðamálum. Af töflu 3 má ráða að það eru forstöðumenn í sömu starfsgreinum, þ.e. verslun- og þjónustu og opinberri þjónustu, sem helst telja að auka þurfi þekkingu stjórnenda og skrifstofufólks, en eins og með almenna starfsmenn, telja forstöðumenn allra starfsgreina að auka þurfi þekkingu starfslíðs.

Mynd 9.

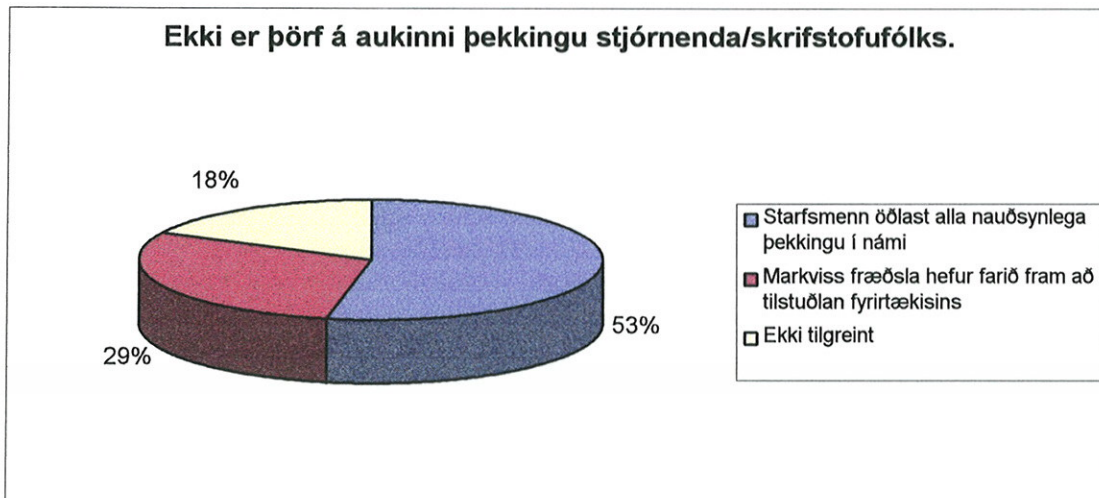

Tafla 3. Er þörf á aukinni þekkingu á meðal stjórnenda og skrifstofufólks fyrirtækisins?

Starfsgrein	Fjöldi fyrirtækja	Svarar ekki	Já	Nei
Sjávarútvegur	17	1	13	3
Landbúnaður	6	1	5	-
Verslun/þjónusta	60	1	52	7
Opinber þjónusta	48	1	46	1
Matvælaíðnaður	3	1	2	-
Iðnaður	13	1	10	2
Annað	13	1	9	3
	160	7	137	16

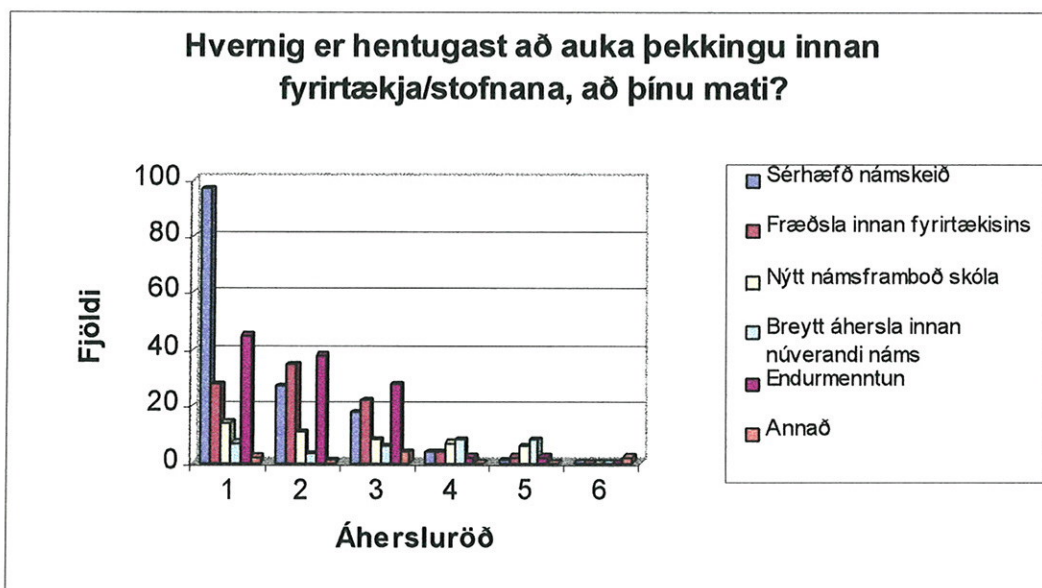
Þeir forstöðumenn, sem telja að ekki sé þörf fyrir aukna þekkingu stjórnenda og skrifstofufólks, tilgreina í 53% tilvika að starfsmenn hafi öðlast nauðsynlega þekkingu í námi og að markviss fræðsla hafi farið fram fyrir tilstuðlan fyrirtækisins (29% tilvika). 18% forstöðumanna svöruðu ekki spurningunni (sjá mynd 10). Þessar niðurstöður eru í samræmi við það sem áður segir, að háskólamenntaða starfsmenn sé helst að finna í stjórnunarstöðum í fyrirtækjum og stofnunum og ættu þar af leiðandi að hafa haldgóða þekkingu úr námi er þeir hefja störf.

Mynd 10.

Að lokum er áhugavert að líta á það hvernig forstöðumenn fyrirtækja/stofnana telja hentugast að auka þekkingu innan fyrirtækja/stofnana. Af mynd 11 má ráða að meirihluti forstöðumanna (50,26%) setur sérhæfð námskeið í öndvegi. Því næst leggja þeir áherslu á endurmenntun starfsmanna og á það við 1., 2. og 3. sæti í forgangs-röðuninni. Þar á eftir telja forstöðumenn mikilvægt að auka fræðslu innan fyrirtækja, en fáir þeirra nefna nýtt námsframboð skóla eða að breyta núverandi námi.

Mynd 11.

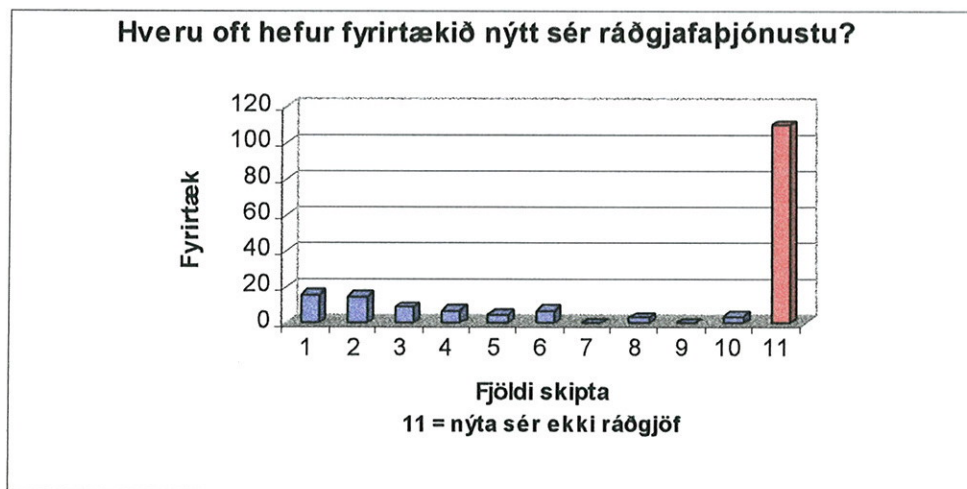

3. Reynsla af ráðgjafþjónustu

Meirihluti þeirra forstöðumanna, sem svöruðu spurningunni um ráðgjafþjónustu, kváðu að fyrirtæki þeirra eða stofnun hefðu ekki nýtt sér slíka þjónustu (sjá mynd 12). Þau fyrirtæki sem leitað höfðu ráðgjafar á höfðu flest nýtt sér slíka þjónustu þrisvar sinnum eða sjaldnar.

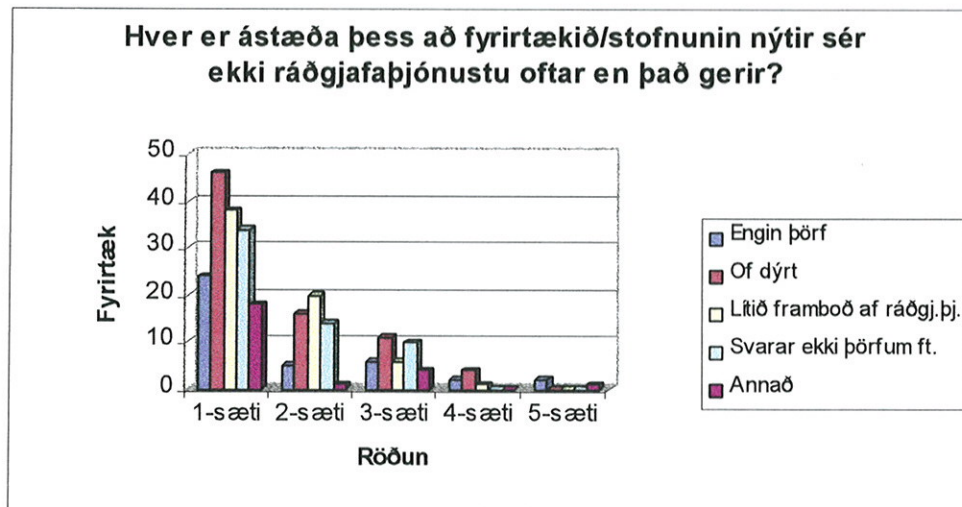
Reynslan af ráðgjöfinni er í megindráttum góð. Flest fyrirtæki töldu hana sæmilega eða góða og gáfu henni einkunnina 5-8 á skalanum 1-10.

Mynd 12.

Þau fyrirtæki sem ekki höfðu nýtt sér ráðgjafþjónustu gáfu upp þær skýringar í eftirfarandi áhersluröð (1. sæti): Hún væri of dýr; lítið framboð af ráðgjafþjónustu væri til staðar; svarar ekki þörfum fyrirtækisins og loks engin þörf fyrir slíka þjónustu. Frekari upplýsingar eru veittar á mynd 13.

Mynd 13.

4. Námsmannaverkefni

Aðeins 26 (15%) þeirra fyrirtækja og stofnana, sem þátt tóku í könnuninni, höfðu látið háskólanemendur vinna verkefni. Fyrirtækin létu nemendur vinna tvö verkefni að jafnaði en það fyrirtæki sem hefur ráðið flesta háskólanemendur hefur látið vinna fyrir sig fimmtán verkefni. Hvernig nýttust verkefnin fyrirtækinu? Almennt má segja að reynslan sé góð því sjö fyrirtæki/stofnanir gefa einkunnina 8 af 10

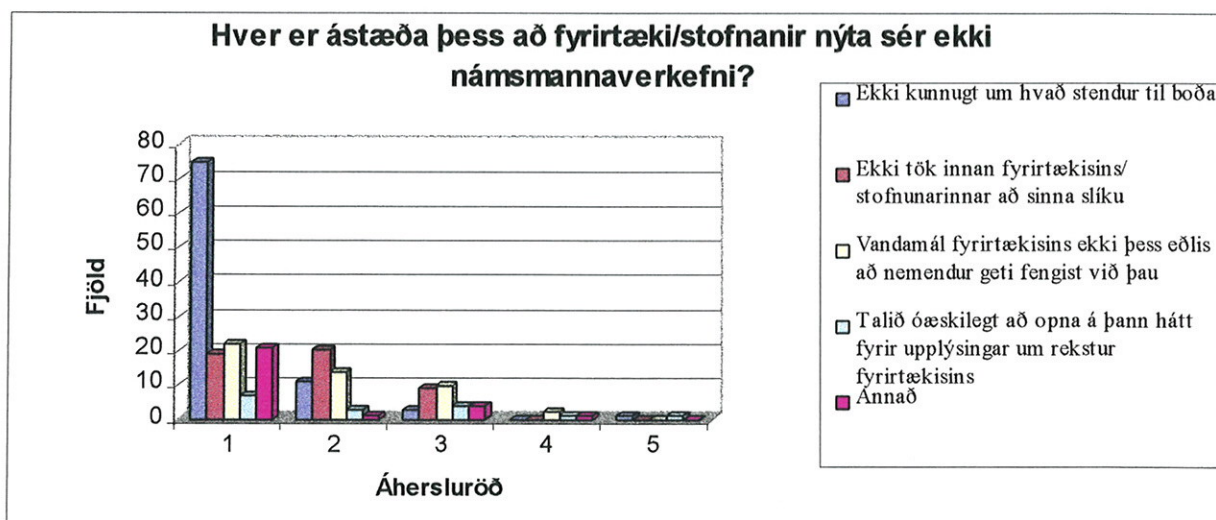
Mynd 14.

mögulegum og um 19 af 26 alls gefa einkunnina 5-8. Tvö fyrirtæki eru afar ósátt við verkefni háskólanemenda og gefa einkunnina 1.

Hver er ástæða þess að fyrirtæki/stofnanir nýta sér ekki námsmannaverkefni? Sá hópur var raunar mjög fjölmennur, 77% af heildarfjölda fyrirtækja. Meginástæðan sem tilgreind er fyrir því að námsmannaverkefni eru ekki nýtt er sá að ekki er kunnugt um hvað stendur til boða. Það er ótvíræð vísbending um að kynna þarf slík verkefni mun betur meðal forstöðumanna fyrirtækja og stofnana. Aðrar tilgreindar ástæður eru að vandamál fyrirtækisins sé ekki þess eðlis að nemendur geti fengist við þau og ekki tók innan fyrirtækja/stofnana að sinna slíku (sjá mynd 14).

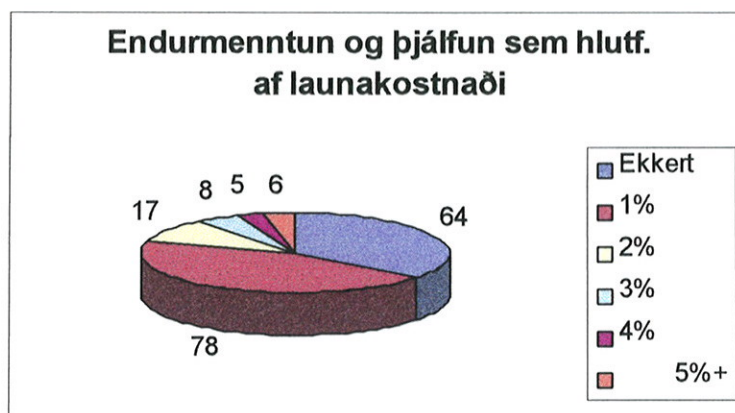
Mynd 15.

5. Endurmenntun og rannsóknir

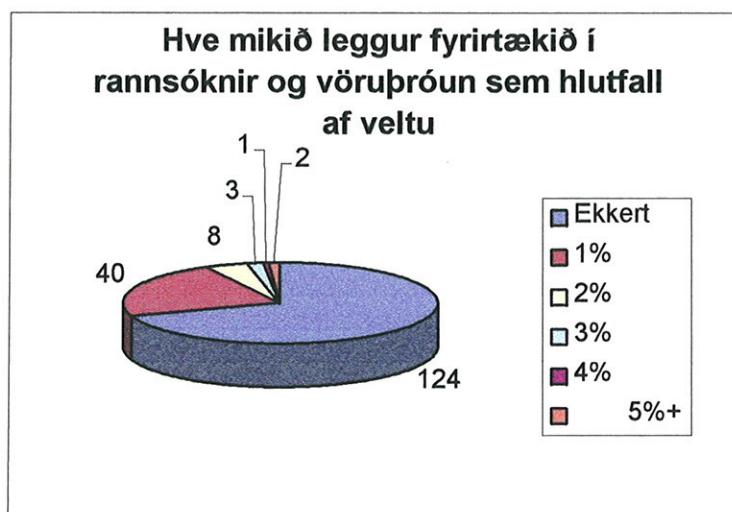
Afar fróðlegt er að vita hversu miklum fjármunum fyrirtæki á Austurlandi verja árlega til endurmenntunar og þjálfunar starfsfólks og í rannsóknir og vöruþróun. Af mynd 16 má ráða að 64 fyrirtæki verja engu fé í endurmenntun og þjálfun, 78 verja 1% af launakostnaði, 17 2%, 8 3%, 5 4% og 6 meira en 5% af launakostnaði. Niðurstaðan er því sú að mikill meirihluti fyrirtækja og stofnana á Austurlandi ver 1% eða minna af launakostnaði árlega í endurmenntun starfsfólks.

Mynd 16.

Niðurstöðurnar eru hins vegar mun afdráttarlausari með tilliti til rannsóknar- og vöruþróunar eins og sést á mynd 17. Svo mikið sem 124 fyrirtæki (69,2% af heild) verja engu fé til rannsóknar- og þróunarstarfs. 40 fyrirtæki verja 1% af veltu í rannsóknir- og þróun árlega, 8 þeirra 2% og 6 fyrirtæki meira fé en það. Þessar niðurstöður ættu ekki að koma á óvart í ljósi þess að fyrirtækin eru mörg hver lítil.

Mynd 17.

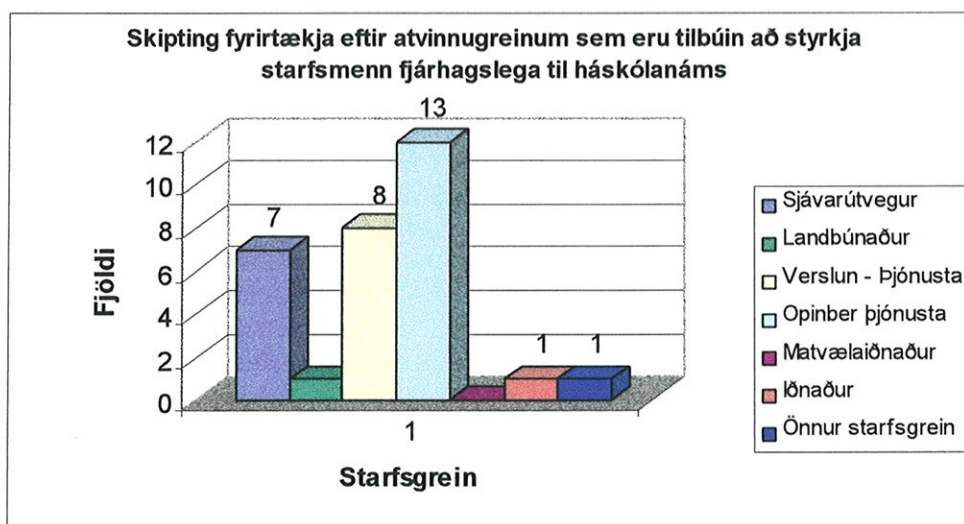
6. Stuðningur til náms

Forstöðumenn fyrirtækja og stofnana voru spurðir þeirrar spurningar í könnuninni hvort fyrirtækið eða stofnunin væri reiðubúin að styrkja starfsmenn fjárhagslega til háskólanáms. Alls svöruðu 31 forstöðumenn (17,3%) þeirri spurningu játandi, 120

(67,0%) sögðu nei og 28 (15,7%) svaraði ekki. Fyrirtækjum og stofnunum sem vilja styrkja starfsmenn til háskólanáms er skipt eftir atvinnugreinum á mynd 18. Eins og þar kemur fram eru flest fyrirtæki í opinberri þjónustu og verslun og þjónustu tilbúin að styrkja starfsmenn til háskólanáms. Lítils stuðnings virðist vera að vænta úr iðnaði og landbúnaði. Í viðauka er birtur listi sem tilgreinir með hvaða hætti fyrirtækin eru reiðubúin að styrkja starfsmenn til háskólanáms.

Mynd 18.

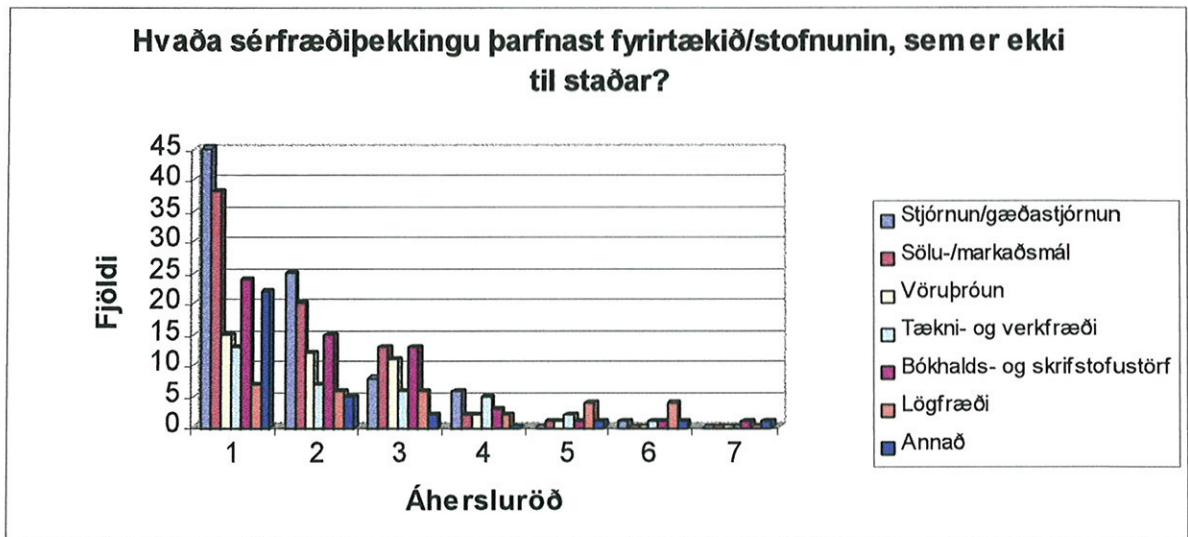

7. Sérfræðiþekking

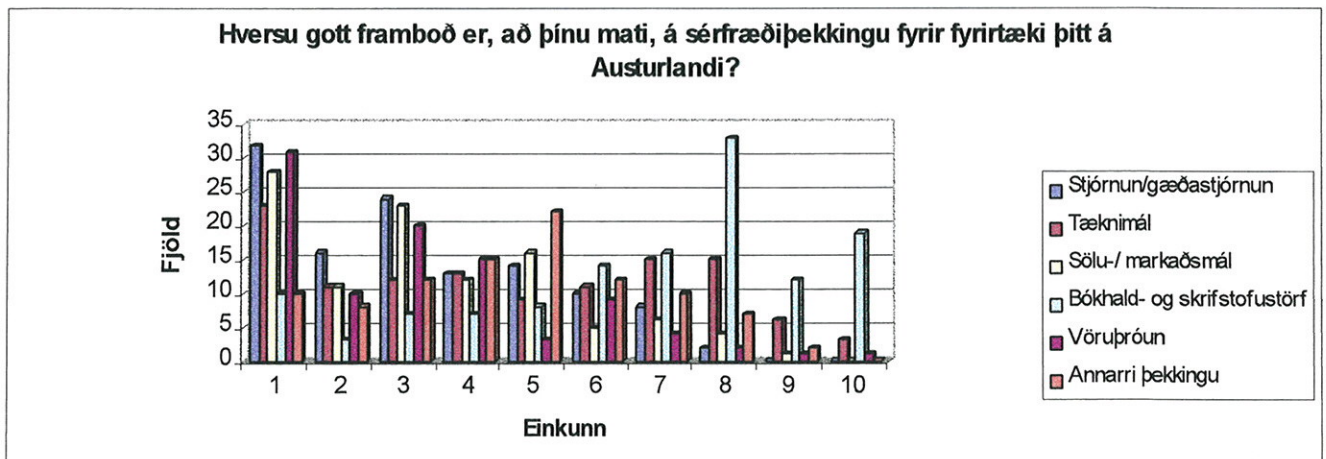
Nokkrar spurningar voru lagðar fyrir forstöðumenn fyrirtækja og stofnana um sérfræðiþekkingu. Hin fyrsta varðar þá þekkingu sem fyrirtækin/stofnanirnar þarfnist. Af mynd 19 má ráða að flestir forstöðumennirnir setja stjórnun og gæðastjórnun og sölu- og markaðsmál á oddinn í forgangs röðuninni (efst bæði í 1. og 2. sæti). Því næst kemur önnur þekking og þekking í bókhaldi og skrifstofustörfum.

Afar fróðlegt er að skoða niðurstöður varðandi framboð á sérfræðiþekkingu á Austurlandi annars vegar og landinu öllu hins vegar. Þar kemur fram að forstöðumenn fyrirtækja og stofnana telja að almennt sé framboð á sérfræðiþekkingu af skorum skammti á Austurlandi en gott á landsvísu. Einkum virðist vera skortur (1-4) á sérfræðiþekkingu í stjórnun/gæðastjórnun, vörubrún, sölu- og markaðsmálum og tæknimálum á Austurlandi. Hins vegar virðist vera tiltölulega gott framboð af sérfræðiþekkingu í bókhalds- og skrifstofustörfum í kjördæminu.

Mynd 19.

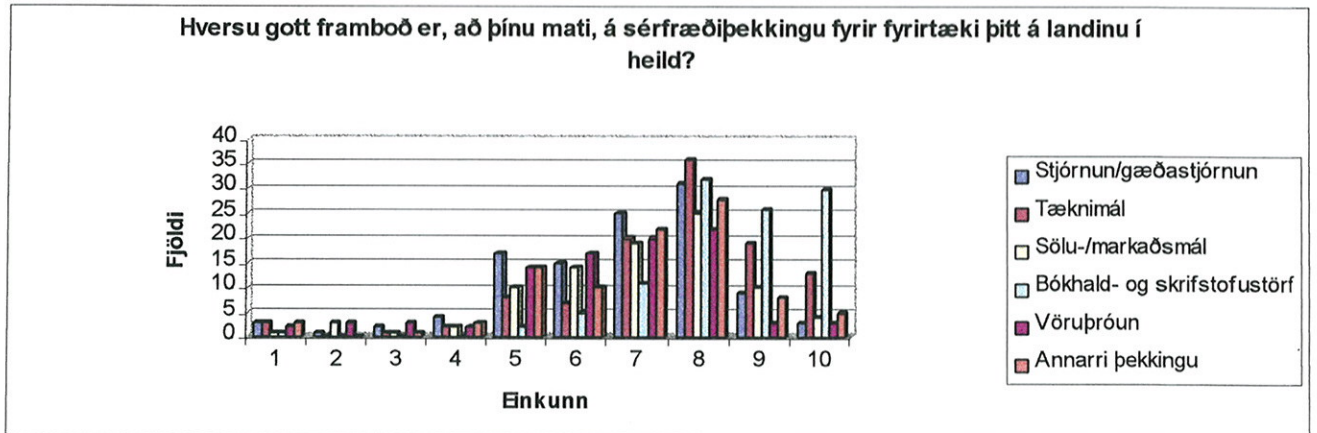

Mynd 20.

Dæmið snýst nánast við, eins og fyrr segir, þegar litið er til framboðs á sérfræðipækkingu á landsvísi. Þannig tilgreina mörg fyrirtæki að framboðið sé gott eða mjög gott (7-10) af sérfræðipækkingu í stjórnun/gæðastjórnun, bókhaldi- og skrifstofustörfum, tæknimálum, sölu- og markaðsmálum og annarri þekkingu.

Mynd 21.

NIÐURLAG

Könnun þessi nær til stöðu háskólamenntunar í atvinnulífi á Austurlandi. Hún tók til ýmissa þátta í rekstri og starfsemi fyrirtækja og stofnana í Austurlandskjördæmi og sérstaklega var kannað viðhorf forstöðumanna fyrirtækja og stofnana til háskólamenntunar, framboð af slíkri þekkingu o. fl.

Könnunin er spurningalistakönnun sem framkvæmd var með slembiúrtaki 400 fyrirtækja og stofnana í Austurlandskjördæmi. Endanlegt úrtak reyndist vera 364 fyrirtæki en 132 fyrirtæki og stofnanir höfðu skilað inn spurningalistum fyrir júlilok 1997, en 47 svöruðu eftir þann tíma. Svarhlutfallið er þannig 49,18%. Hlutfallslega flest fyrirtæki og stofnanir sem þátt tóku í könnuninni eru í verslun og þjónustu og opinberri þjónustu, en fæst í sjávarútvegi. Það er nokkurt frávik frá atvinnuskiptingu á Austurlandi. Það gefur vísbendingu um að fyrirtæki/stofnanir með háskólamenntað starfslið hafi frekar sent inn spurningalista til RHA. Flest fyrirtækjanna eru með innan við 20 starfsmenn í þjónustu sinni og árleg velta þeirra er á bilinu 11-50 milljónir. Meirihluti þeirra eru þannig smáfyrirtæki.

Hvað menntun starfsfólks varðar eru ófaglærðir starfsmenn 52% heildarstarfsliðs fyrirtækja á Austurlandi, faglærðir 28,8%, skrifstofumenn 8 af hundraði og stjórnendur 11,2%. Hlutfall háskólamenntaðra starfsmanna er 13% af heildarmannaflo og flestir þeirra gegna stjórnunarstörfum, því næst koma sérfræðingar, verk- og tæknifræðingar, bókarar-/gjaldkerar og fjármálastjórar.

Athyglisvert er að rúmlega 78% forstöðumanna fyrirtækja og stofnana á Austurlandi telja að þörf sé á því að auka þekkingu almennra starfsmanna. Einkum vilja þeir auka tölvuþekkingu og framleiðslu- og þjónustuþekkingu starfsmanna sinna. Svipaðar niðurstöður eru varðandi þörf fyrir aukna þekkingu stjórnenda og skrifstofufólks í fyrirtækjum og stofnunum. Forstöðumenn töldu í tæplega 85% tilvika að þörf væri á frekari menntun þessara starfsstétta. Enn er það tölvuþekking sem forstöðumennirnir setja á oddinn og því næst kemur framleiðslu- og þjónustuþekking auk tungumálakunnáttu. Forstöðumennirnir telja jafnframt að best sé að auka þekkingu starfsmanna með sérhæfðum námskeiðum, endurmenntun starfsmanna og fræðslu innan fyrirtækja. Þeir leggja litla áherslu á nýtt námsframboð skóla.

Tiltölulega fá fyrirtæki á Austurlandi hafa nýtt sér ráðgjafþjónustu og er helsta ástæða þess sú að hún er of dýr, lítið framboð er af slíkri þjónustu á svæðinu og hún svarar lítt þörfum fyrirtækjanna/stofnananna. Reynsla þeirra fyrirtækja sem reynt hafa ráðgjafþjónustu er í meginráttum góð. Þau gefa henni einkunnina 5-8 á skalanum 1-10.

Aðeins 15% fyrirtækja og stofnana í könnuninni höfðu látið háskólanemendur vinna verkefni fyrir sig. Verkefnin nýttust í flestum tilvikum vel því 19 af 26 fyrirtækjum gefa þeim einkunnina 5-8 af 10 mögulegum. Ein meginskýring þess að fyrirtækin og stofnanir nýta sér ekki námsmannaverkefni er vanþekking á því hvað stendur til boða.

Stór hluti fyrirtækja og stofnana (80%) verja 1% eða minna af launakostnaði árlega í endurmenntun og þjálfun starfsfólks. Allt að 93 fyrirtæki og stofnanir (70%) verja engu fé árlega í rannsóknir og þróunarstarf. 40 þeirra verja 1% af veltu til slíkra mála. Þessar niðurstöður endurspeglar vel að flest fyrirtækin eru lítil.

Að lokum er þess að geta að forstöðumennirnir töldu að fyrirtæki og stofnanir á Austurlandi skorti einkum sérfræðiþekkingu á sviði stjórnunar og gæðastjórnunar og sölu- og markaðsmála. Þeir töldu einnig að framboð af slíkri sérfræðiþekkingu væri takmarkað á Austurlandi en gott á landinu í heild.

VIÐAUKAR

Leiðir til að styrkja starfsmenn til háskólanáms

T.d. með verkum og sumarvinnu

Aukasponslur o.þ.h.

Með greiðslu námsgjalda

Sölu-/markaðsmál

Í gegnum starfsmenntunarsjóð

Með peningastyrk

Sameina nám og vinnu, laun í námi

Þeir halda launum í endurm. og allur kostn. gr.

Launalaus leyfi sem skerða ekki t.d. orlofsr. o.fl

Styrkur og lán.

Með beinum eða óbeinum hætti

Með fjárstuðningi meðan á námi stendur.

Með styrk til fjarnáms ef það væri í boði

Í fjarnámi með starfi og/eða starfstengdu námi.

Með greiðslu námskostnaðar

Námskeið á Egilsstöðum

Hugsanlega við fjarnám og fl.

t.d. leiguhúsnaði

Með von um betri starfsmenn

Með peningum